

3.7. Pedagogical conditions of preparation for future teachers of primary classes health care education of pupils

3.7. Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкових класів до здоров'язбережувального виховання учнів

Проблема підготовки вчителів початкових класів до здоров'язбережувального виховання учнів в умовах сьогодення набуває особливої актуальності й гостроти. Від створення педагогом відповідних педагогічних умов для формування у дітей позитивної мотивації на здоровий спосіб життя залежить здоров'я підростаючого покоління.

У довідковій літературі надаються різні тлумачення дефініції «умова». Так, у філософському енциклопедичному словнику зазначено, що «умова – філософська категорія, в якій відображаються універсальні відношення до тих факторів, завдяки яким вона виникає та існує».³⁷⁰ У тлумачному словнику сучасної української мови конкретизується поняття «умова» як необхідна обставина, що уможливує здійснення, створення, утворення чогось або сприяє чомусь, як фактор, рушійна сила будь-якого процесу, явища; чинник.³⁷¹

В педагогічному сенсі під поняттям «умова» Р. Гурова розуміє все те, від чого залежить інше; середовище, обстановку, у якій перебувають і без якої не можуть існувати предмети, явища.³⁷² Визначення «педагогічна умова». О. Федоровою трактується, як сукупність об'єктивних можливостей змісту навчання, методів, організаційних форм та матеріальних можливостей її здійснення, що забезпечують успішне вирішення поставленого завдання.³⁷³

В. Манько педагогічні умови висвітлює як взаємопов'язану сукупність внутрішніх параметрів та зовнішніх характеристик функціонування, яка забезпечує високу результативність навчального процесу і відповідає психолого-педагогічним критеріям оптимальності³⁷⁴. А. Алексюк, А. Аюризанайн, П. Підкасистий педагогічні умови розуміють як чинники, що впливають на процес досягнення мети, при цьому поділяють їх на: зовнішні (позитивні відносини викладача і студента; об'єктивність оцінки навчального процесу; місце навчання, приміщення, клімат тощо) та внутрішні (індивідуальні властивості студентів, тобто стан здоров'я, властивості характеру, досвід, уміння, навички, мотивація тощо). Г. Голубова стверджує, що «педагогічні умови – це особливості організації навчально-виховного процесу, що детермінують результати виховання, освіти та розвитку особистості. Це такі особливості організації навчально-виховного процесу, які забезпечують цілісність навчання та виховання майбутніх учителів, сприяють всебічному гармонійному розвитку особистості майбутнього фахівця та створюють сприятливі можливості для виявлення та розвитку його педагогічної обдарованості»³⁷⁵. Тому для студентів спеціальності «Початкова освіта» доцільно розглядати педагогічні умови як структурну оболонку педагогічних технологій (педагогічних моделей), які відображають структуру готовності майбутнього вчителя до професійної діяльності в умовах навчального закладу.

³⁷⁰ Philosophical Encyclopedic Dictionary / [Chap. edition: L. F. Ilyichev, P. N. Fedoseev, S. M. Kovalev, V. G. Panov]. – М.: Owl. Encycl., 1983. – 840 p.

³⁷¹ A large explanatory dictionary of modern Ukrainian / text and heads. ed. V. T. Stork. – К.; Ірпін: VTF-Perun, 2009. – 1736 p.

³⁷² Gurova R. G. Socio-pedagogical research and modernity / R. G. Gurov // Sov. Pedagogy. – 1989. – № 2. – p. 79-86.

³⁷³ Fedorova, O. F. Some issues of student activation in the process of theoretical and industrial training / O. F. Fedorova. – М.: High School. – 1970. – 301 p.

³⁷⁴ V. M. Manko Didactic conditions of formation of students of professional-cognitive interest in special disciplines / V. M. Manko // Socialization of personality: Coll. Sciences. National Pedagogical University. M. Drahomanov. – К.: Logos. – 2000. – Vyp. 2, pp. 153-161.

³⁷⁵ Golubova G. V. Pedagogical Conditions for Students Gift Development [Electronic resource] / Golubova G. V. – Access mode: http://www.rusnauka.com/9_NND_2012/Pedagogica/2_105345.doc.htm.

У санкціонованій Міністерством освіти і науки України концепції формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя у дітей та молоді зауважено, що «основним завданням підготовки педагогічних кадрів до здійснення формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя є забезпечення безперервності у формуванні культури здоров'я особистості як невід'ємної складової її професійної компетентності та адаптації до гуманістичної спрямованості навчально-виховного процесу».³⁷⁶

Мета статті – визначити та обґрунтувати педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкових класів до здоров'язбережувального виховання учнів.

Усвідомлення необхідності послідовного й цілеспрямованого вирішення зазначеної проблеми спонукає широку науково-педагогічну громадськість до пошуку шляхів, які б дозволили отримати позитивні результати у підготовці майбутніх учителів до здоров'язбережувального виховання учнів, забезпечили високий рівень їх здоров'язбереження та педагогічної культури, сприяли валеологізації навчально-виховного процесу в школі.

Наявність різних поглядів щодо розв'язання питання підготовки вчителів початкових класів до здоров'язбережувального виховання учнів вимагає здійснення наукового аналізу існуючих пропозицій, теоретичного обґрунтування педагогічних умов, які б дозволяли враховувати головні закономірності та особливості цього процесу, допомагали на практиці досягати бажаних результатів. Теоретичні пошуки та методичні поради науковців, педагогів, медичних працівників, психологів, керівників освітнього процесу дозволили виділити декілька підходів до педагогічного забезпечення вказаної проблеми: здоров'язбережувального, дидактичного та системного.

Основою здоров'язбережувального підходу є допомога майбутнім учителям у вирішенні завдань з формування, збереження та зміцнення здоров'я учнів. Забезпечити належні умови для вирішення цих завдань може вчитель, який усвідомлює вагомість проблеми, володіє необхідними знаннями щодо здоров'язбереження дітей та особливостями його забезпечення. Тому сучасні дослідники (А. Алатон, В. Бобрицька, С. Борбунова, Є. Буліч, С. Васильєв, В. Горашук, Г. Зайцев, О. Міхеєнко та ін.) пропонують включати до освітньо-професійної програми підготовки майбутніх учителів навчальні дисципліни, які б сприяли формуванню здоров'язбережувальної свідомості, розуміння сутності фізичного та психічного здоров'я людини, що повинно спонукати її до здорового способу життя. Головною метою вказаного підходу є формування здоров'язбережувальної свідомості майбутніх учителів, збагачення їх знань, умінь і навичок у сфері раціональної організації життєво важливих процесів.

Дидактичний підхідспрямований на підготовку майбутніх учителів початкових класів до проведення занять здоров'язбережувального спрямування. Основні положення дидактичного підходу знайшли висвітлення в працях таких вчених як П. Бей, Н. Будної, О. Ващенко, Н. Воскресенської, Ж. Голінщак, О. Горської, М. Гриньова, Н. Коваль та ін. Поява дидактичного підходу зумовлена потребами шкільної практики у проведенні навчальних занять у початковій школі, в першу чергу, з такої дисципліни як «Основи здоров'я». Вчитель, якому доручено проводити ці заняття, повинен бути готовим до прийняття певних рішень, що стосуються як змісту, так і методики навчальної роботи з молодшими школярами. Для цього йому потрібно оволодіти необхідними знаннями з організації навчального процесу, вміти планувати та втілювати під час уроків зміст здоров'язбережувальних знань, що передбачені навчальним курсом.

Для практичної реалізації дидактичного підходу підготовки майбутніх учителів початкових класів до здоров'язбережувального виховання пропонується активно використовувати

³⁷⁶ The concept of national education // Education. – 1996 – August 7.

можливості традиційних дисциплін психолого-педагогічної спрямованості, таких як загальні основи педагогіки, дидактика, теорія та методика виховання, педагогічні технології у початковій школі, основи педагогічної майстерності, загальна, вікова і педагогічна психології, а також активно упроваджувати у систему підготовки студентів навчальні дисципліни природничо-наукового циклу: «Основи валеології», «Анатомія, фізіологія дитини», «Здоров'язбережувальні технології виховання у початковій школі», «Безпека життєдіяльності», «Основи медичних знань та охорона здоров'я», «Методика викладання основ здоров'я у початковій школі», «Основи охорони праці», «Методика викладання дисциплін оздоровчого спрямування» та ін. Ці курси мають сформувати індивідуальну здоров'язбережувальну компетентність майбутнього педагога, забезпечити його підготовку до проведення системної навчально-виховної роботи зі збереження здоров'я молодших школярів.

Системний підхід передбачає реалізацію комплексної підготовки майбутніх учителів початкових класів до здоров'язбережувального виховання учнів. Теоретичні положення цього підходу та необхідність його упровадження у вищій школі знайшли висвітлення у працях таких учених, як О. Біда, А. Бойко, В. Бутенко, С. Кондратюк, О. Кучерявий, В. Нестеренко, О. Остряньська. Необхідність системного підходу зумовлена потребою формування здоров'язбережувальної свідомості учителя та його професійної майстерності організації здоров'язбережувального виховання учнів у школі. Зазначена потреба повинна бути предметом уваги не лише окремих кафедр університету чи викладачів, ці питання мають набувати у вищій педагогічній школі системоутворювального характеру і вирішуватися на основі комплексного використання освітньо-виховного потенціалу дисциплін валеологічної, психолого-педагогічної та культурологічної спрямованості. Системність полягає у взаємопогоджених знаннях, уміннях та навичках, сформованих у дітей та молоді, що забезпечують необхідний рівень їх працездатності, моральності та духовності. Для цього потрібні знання основних положень фізіології, психології людини, соціології, інших суміжних дисциплін, що в сукупності дозволяють реалізувати необхідні технології, які зберігають, зміцнюють здоров'я, формують свідоме ставлення до власного здоров'я і проявляються у відповідних позитивних вчинках і діях.

Пріоритет системного підходу над іншими полягає у тому, що підготовка майбутніх учителів початкових класів до здоров'язбережувального виховання учнів розглядається не вузькопрофільно, а як комплексна програма, яка покликана інтегрувати навколо проблеми збереження здоров'я та шляхів її вирішення найважливіші чинники впливу у вищій педагогічній школі, а саме: навчальний та позанавчальний процес, науково-дослідну роботу студентів, набуття практичного досвіду, участь у гуртковій роботі. За таких обставин суттєво розширюються масштаби здійснення зазначеної підготовки вчителя, залучаються раніше не використані резерви навчально-виховного впливу, змінюються функції студентів через активну участь їх у цьому процесі як суб'єктів комунікативної, пізнавальної, культуротворчої діяльності, спрямованої на освоєння та використання цінностей, що утверджують здоровий спосіб життя.

Аналізу науково-методичної літератури та дані проведеного експериментального дослідження дозволили визначити педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкових класів до здоров'язбережувального виховання учнів:

- спрямування навчально-виховного процесу вищої педагогічної школи на підготовку майбутніх учителів початкових класів до здоров'язбережувального виховання учнів (передбачає визначення мети, завдань та принципів вищої педагогічної освіти у системному вирішенні зазначеної проблеми; усвідомлення викладачами вищої педагогічної школи необхідності та пошуків шляхів вирішення проблеми збереження здоров'я учнів);

- розробка та упровадження комплексної програми підготовки майбутніх учителів початкових класів до здоров'язбережувального виховання учнів (передбачає підготовку

вчителів до розвитку та збереження фізичної, психічної, духовної, соціальної складових здоров'я дітей);

- інформаційно-педагогічне забезпечення підготовки фахівців початкової освіти до здоров'язбережувального виховання учнів (передбачає використання наукової, медико-соціальної, художньої інформації);

- організаційно-методична підготовка майбутніх учителів початкових класів до здоров'язбережувального виховання учнів (передбачає оволодіння пізнавальними, практичними, культуротворчими способами здоров'язбережувальної діяльності).

Так, педагогічна умова «спрямування навчально-виховного процесу вищої педагогічної школи на підготовку майбутніх учителів початкових класів до здоров'язбережувального виховання учнів» зумовлена тим, що вища педагогічна освіта в Україні покликана сприяти забезпеченню та вирішенню соціальних проблем, які є актуальними для суспільства і вимагають активного розв'язання на теоретичному і практичному рівні.

На сучасному етапі розвитку суспільства особливої гостроти набувають питання шляхів пошуку покращання здоров'я дитячого населення в Україні у зв'язку з поширенням інфекційних хвороб, шкідливих звичок, виявленням надмірного психоемоційного навантаження, нераціонального харчування, гіподинамії та інших виявів нездорового способу життя в ранньому віці. При цьому школа, дитячі колективи, сім'я – найефективніші інституції подолання таких негативних проявів та формування здорового способу життя та культури здоров'я зростаючого покоління³⁷⁷. Вища педагогічна освіта, як підтверджують дані констатувального експерименту, сьогодні ще не має чітких орієнтирів та спрямованості на активне вирішення досліджуваної проблеми. Розуміння необхідності посилення ролі вищої школи у системному підході до здоров'язбереження усіх учасників навчально-виховного процесу та спрямування його на активну підготовку майбутніх фахівців до здоров'язбережувального виховання молодших школярів спонукає до визначення її мети, завдань та принципів.

Здійснений нами аналіз існуючих поглядів щодо мети вищої педагогічної освіти у підготовці майбутніх учителів початкових класів до здоров'язбережувального виховання, дає підстави сформулювати дане визначення вказаної мети, як утвердження конструктивного діалогу між учителем і учнем, який би передбачав активне сприймання, глибоке осмислення та практичне впровадження цінностей здорового способу життя.

Відповідно до даної мети вища педагогічна школа має готувати студентів не лише до передачі учням знань та виявлення уважного ставлення до порушень здоров'я учнів, але й до встановлення освітньо-виховного діалогу, здатного викликати в учнів відповідні почуття, інтереси і бажання бути здоровим, передавати їм необхідний досвід організації життєдіяльності, підтримувати і стимулювати життєві кроки, направлені на формування, збереження та зміцнення здоров'я у різних формах його вияву. Так, із метою здійснення здоров'язбережувальної освіти студентів та їх підготовки до виховної роботи в школі пропонується розв'язання таких основних завдань, як участь у реалізації державних стандартів освіти та відповідного комплексу нормативних, навчально-методичних, інших документів, які регламентують та унормовують організацію навчально-виховного процесу під керівництвом педагогів; організація навчання студентської молоді з використанням традиційних та інноваційних форм і методів.

Реалізація вище зазначеної педагогічної умови передбачає:

³⁷⁷ Melnyk I. M. etc. Axiological Aspect of Technology of Healthy Lifestyle of Younger Students / I. M. Melnyk, Z. Sievers, O. Kononko, E. Belkin, etc. // Modern technologies of education in elementary education: Mater. All-Ukrainian. Research Practice Conf. (April 13-14, 2006) – K.: KMPU B. Grinchenko, 2006, pp. 105-108.

- залучення широкого спектру навчальних дисциплін, передбачених навчальним планом спеціальності «Початкова освіта» щодо підготовки майбутніх учителів до здоров'язбережувального виховання учнів;

- упровадження у навчальний процес підготовки фахівців з початкової освіти системного підходу до вирішення вказаної проблеми на основі використання комплексної програми підготовки майбутніх учителів до здоров'язбережувального виховання учнів;

- збагачення знань майбутніх вчителів початкових класів з питань здоров'язбережувального виховання на основі використання інноваційних форм, методів та технологій навчання;

- стимулювання та організація різних видів діяльності студентів, необхідних для набуття практичного досвіду встановлення з учнями освітньо-виховного діалогу, присвяченого питанням утвердження здорового способу життя.

З метою надання процесу підготовки майбутніх учителів початкових класів до здоров'язбережувального виховання учнів системного й цілеспрямованого характеру нами визначено кілька педагогічних принципів:

1. Принцип пріоритетності підготовки майбутніх учителів до здоров'язбережувального виховання учнів у системі вищої педагогічної освіти. Він передбачає надання зазначеному питанню особливої значущості, ураховуючи гостру соціальну потребу в педагогічних кадрах, здатних приймати правильні рішення щодо формування здоров'язбережувальної свідомості дітей, утвердження у їх житті високих гуманістичних цінностей та відповідального ставлення до власного здоров'я.

2. Принцип комплексного вирішення питань підготовки майбутніх учителів початкових класів до здоров'язбережувального виховання учнів. Ефективність виховного процесу залежить від готовності вчителя початкової школи до вирішення завдань розвитку найважливіших складових здоров'я дітей, зокрема, фізичного, психічного, духовного та соціального. Він передбачає упровадження у вищій школі комплексної програми, яка б інтегрувала у собі важливі аспекти зазначеної проблеми.

3. Принцип оптимального інформаційного забезпечення процесу підготовки майбутніх учителів початкових класів до здоров'язбережувального виховання учнів. Визначальним при цьому є прагнення викладачів вищої педагогічної школи створювати інформаційний фонд майбутнім учителям, на який би вони могли спиратися у своїй практичній діяльності та ефективно використовувати його для прийняття правильних педагогічних рішень.

4. Принцип діалогічності у підготовці майбутніх учителів початкових класів до здоров'язбережувального виховання учнів. Сутність і значення цього принципу полягає у тому, що взаємодія викладачів і студентів спеціальності «Початкова освіта» при обговоренні зазначених питань у вищій школі має носити характер активного діалогу. Саме за таких обставин студенти звикатимуть до діалогічних стосунків зі своїми вихованцями, налаштовуючи свої бесіди, розмови з учнями на відкритість, безпосередність висловлювань та оцінних суджень.

5. Принцип гармонійного поєднання засобів впливу на підготовку майбутніх учителів початкових класів до здоров'язбережувального виховання. Полягає у тому, що у ході підготовки студентів перевага надається засобам наукової інформації і недооцінюється роль соціальної та художньої інформації. Підготовка до здоров'язбережувального виховання молодших школярів передбачає вказані засоби інформаційного впливу використовувати у гармонійній єдності, що дозволить суттєво збагатити здоров'язбережувальну свідомість студентів.

6. Принцип креативної організації підготовки майбутніх учителів початкових класів до здоров'язбережувального виховання учнів. Його важливість є безперечною, тому що від

викладачів спеціальності початкової освіти вимагатиметься постійний пошук оптимальних форм та методів впливу на студентів, творче осмислення ситуацій, що характеризують сучасну практику здоров'язбережувального виховання дітей у школі.

Визначення вихідних положень підготовки майбутніх учителів початкових класів до здоров'язбережувального виховання сприятиме оздоровчому спрямуванню навчально-виховного процесу у вищій школі, дозволить покласти в основу існуючої практики обґрунтовані на теоретичному рівні пропозиції та рекомендації.³⁷⁸

Педагогічна умова «розробка та упровадження комплексної програми підготовки майбутніх учителів початкових класів до здоров'язбережувального виховання учнів» набуває значущості у зв'язку з тим, що підготовка вчителів до вирішення на практиці складних питань здоров'язбережувального виховання дітей не може носити спрощений характер. Адже йдеться про збереження та зміцнення здоров'я учнів у всіх його різновидах і виявах. Підготувати майбутнього вчителя до здійснення даної виховної роботи на основі однієї чи декількох навчальних дисциплін у вищій школі є неможливим і нереальним. Саме тому виникає необхідність залучення до цього процесу комплексу навчальних дисциплін різного профілю, змістової спрямованості та характеру висвітлення питань здоров'я людини, його формування і зміцнення.

У вищій педагогічній школі передбачено вивчення окремих навчальних дисциплін, які частково забезпечують підготовку майбутніх учителів початкових класів до здоров'язбережувального виховання учнів. Проте, їх особливість полягає у тому, що вони спрямовані переважно на підготовку майбутніх учителів початкових класів із питань фізичного здоров'я учнів. При цьому залишаються без належної уваги, системного осмислення та вивчення студентами не менш важливі й актуальні аспекти здоров'я дітей, пов'язані з психічним, духовним та соціальним змістом здоров'я школярів.

У зв'язку з необхідністю упровадження системного підходу до підготовки майбутніх учителів початкових класів із питань здоров'язбережувального виховання учнів виникла потреба обґрунтування комплексної програми навчання. Майбутні вчителі початкових класів повинні бути підготовлені до проведення навчально-виховних заходів, які б дозволяли формувати, зберігати та вдосконалювати фізичне, психічне, духовне та соціальне здоров'я молодших школярів. На необхідність розробки та упровадження такої програми у вищій педагогічній школі вказують законодавчі акти Міністерства освіти і науки України. Зокрема, в концепції формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя у дітей та молоді зазначено, що «системність полягає у взаємопогоджених знаннях, уміннях і навичках, сформованих у дітей та молоді, які забезпечують необхідний рівень їх працездатності, моралі та духовності».³⁷⁹

Комплексна програма підготовки майбутніх учителів початкових класів до здоров'язбережувального виховання учнів покликана сприяти передачі студентам знань про фундаментальні складові здоров'я. Саме тому її зміст має визначатися з урахуванням не лише фізичного, але й психічного, духовного та соціального здоров'я особистості.³⁸⁰

Знання про фізичне здоров'я дозволяють глибоко пізнати сутність людини як біологічної системи, органи в системі життєзабезпечення, їх функції і здоровий стан;

³⁷⁸ Alexyuk A. M. and others. Organization of independent work of students in the conditions of intensification of training: textbook. tool. / A. M. Alekseyuk, A. A. Aurzanain, P. I. Podkasyty, V. A. Kozakov and others. – K.: ISDO, 1993. – 336 p.

³⁷⁹ The concept of forming positive motivation for healthy lifestyle in children and young people. Approved by the order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 605 of July 21, 2004 // Headmaster. – 2004. – № 40. – P. 23-29.

³⁸⁰ Kondratyuk S. M. Program of elective subject discipline Health saving technologies of education in elementary school: educational-methodical complex / S. M. Kondratyuk. – Sums of the Makarenko SSU, 2014. – 117 p.

фізіологічну діяльність, біохімічні процеси і гігієну тіла; гігієнічні нормативи; рух і здоров'я; генетичне здоров'я; репродуктивне здоров'я; статеве виховання; профілактику інфекційних хвороб, культуру харчування; фізичну гармонію тіла.

Звернення майбутніх учителів початкових класів до знань про психічне здоров'я дозволяє глибоко усвідомити такі поняття, як індивід, особистість, індивідуальність, психіка людини; індивідуально-типологічні особливості людини; емоції, почуття, воля, свідомість; сфера пізнання; свідомість, самооцінка, саморегуляція, самоактуалізація, самовиховання; основні психічні процеси, їх вплив на здоров'я; мотивація поведінки й ціннісні орієнтації; психологія спілкування; стрес, психотравма; девіантна поведінка; попередження шкідливих звичок; психологічна самодопомога; резерви психічних можливостей людини; вплив засобів масової інформації та мистецтва на психічне здоров'я людини.

Суттєве значення у процесі здоров'язбережувальної освіти і виховання мають знання про духовне здоров'я дитини, а саме: про здоров'я в системі загальнолюдських цінностей; духовність людини як основу здоров'я; ідеал здорової людини; духовні цінності й засоби розвитку духовності; здоров'я в системі життєвих цінностей народу; традиції культури здоров'я українського народу; національні особливості формування здоров'я; календарні народні свята й здоров'я.

У забезпеченні здоров'язбережувального виховання учнів учителі початкових класів покликані також акцентувати увагу на питаннях соціального здоров'я, створення добробуту дитини у соціальному середовищі. Цьому мають сприяти знання про людину як елемент соціуму; наслідки антропоцентричного ставлення до навколишнього середовища; етику родинних зв'язків; соціальні потреби та інтереси, мотивацію здорової поведінки; соціальне забезпечення життєво важливих потреб; соціальну адаптацію; ергономічні аспекти формування здоров'я; соціальну поведінку; популяційне здоров'я; здоров'я нації; право і здоров'я; права та обов'язки громадянина у ставленні до власного здоров'я та здоров'я оточуючих; шкідливий вплив наркотичних речовин на здоров'я; запобігання соматичним та інфекційним захворюванням; здоровий спосіб життя; культуру здоров'я.

Отже, спектр питань, пов'язаних зі здоров'ям школярів, є широким, і тому створення та впровадження комплексної програми підготовки майбутніх учителів початкових класів до здоров'язбережувального виховання учнів дозволить викладачам вищої педагогічної школи надати вказаному процесу системного характеру, який би охоплював питання, що стосуються складових здоров'я дитини; посилити роль навчальних дисциплін, які раніше недостатньо висвітлювали питання зазначеного змісту; включити до підготовки студентів спеціальності «Початкова освіта» навчальні дисципліни та спецкурси за вибором, які б давали можливість більш глибоко вивчати окремі питання здоров'язбережувального виховання учнів.

Педагогічна умова «інформаційно-педагогічне забезпечення підготовки майбутніх учителів початкових класів до здоров'язбережувального виховання учнів» розглядається як одна із реальних можливостей впливу на мотиваційну спрямованість студентів спеціальності «Початкова освіта» з метою їх поінформованості щодо здоров'язбережувального виховання учнів. Будучи закріпленим у певній сфері існування, суспільний досвід пізнання проблем здоров'я людини набуває статусу інформації, яку можна використати для передачі іншим людям з метою створення нового і більш повного знання, а також впливу на почуття та погляди людини щодо її ставлення до проблем власного здоров'я. Інформація несе у собі значний потенціал впливу на свідомість людини, і її ефективне використання здатне принести значну користь у справі підготовки майбутніх учителів до здійснення здоров'язбережувального виховання учнів.

Загальновідомо, що інформація розрізняється як за своїм змістом, так і способом функціонування. Певні види інформації мають можливість відображати переважно зовнішні вияви того, що відбувається у природному та суспільному середовищі, а також у сфері

розвитку людини і її здоров'я. Можливості інших видів інформації значно ширші й дозволяють передавати сутність того, що характеризує внутрішні процеси, закономірності розвитку, існуючі тенденції та діалектичні зв'язки. Крім зазначених, існують види інформації, які можуть передавати не лише досвід пізнання зовнішніх чи внутрішніх процесів, але й стан людини, з її спроможністю хвилюватися, переживати, розмірковувати, організовувати тощо.

Діяльність вищої педагогічної школи спрямована на те, щоб інформаційні можливості, які несуть у собі значний освітньо-виховний потенціал, були раціонально й ефективно задіяні для досягнення бажаних результатів. Використання медико-соціальної інформації, як різновиду інформаційного забезпечення, полягає у тому, що проблеми здоров'я людини найчастіше сприймаються і осмислюються в суспільному житті за їх зовнішніми та функціональними ознаками. Так, за допомогою медико-соціальної інформації викладач може створити певне уявлення про стан справ у сфері охорони здоров'я дітей, скориставшись офіційною інформацією Міністерства охорони здоров'я, а майбутні вчителі початкових класів можуть ознайомитися зі станом здоров'я дітей та підлітків в Україні та надання їм першої медичної допомоги. Використання медико-соціальної інформації у вищій педагогічній школі має певні особливості, які слід урахувати під час підготовки майбутніх учителів до здоров'язбережувального виховання учнів, вона повинна:

- мати достовірний характер і спиратися на результати офіційної статистики, перевірені факти та дані;
- бути затребуваною і переконливою, подаватися студентам у формі значимих і змістовних прикладів, фактів, порівнянь, подій, особистого чи суспільного досвіду, вагомих здобутків, гострих проблем та ситуацій;
- спонукати до чітких висновків, оцінок, узагальнень, що стосуються стану здоров'я;
- мати очевидний зв'язок із проблемами сьогодення, висвітлювати проблеми здоров'я, в першу чергу, дітей молодшого шкільного віку, які викликають особливий інтерес чи занепокоєння.

Підготовка студентів спеціальності «Початкова освіта» до професійної діяльності вимагає від викладачів вищої школи ретельного і відповідального ставлення до підбору медико-соціальної інформації та її структурно-логічного аналізу передвикористанням, майстерно включати у загальний контекст обговорення питань про здоров'я дітей, звертатися до різних засобів передачі медико-соціальної інформації, включати матеріали періодичної преси, телебачення, радіо, інформаційні мережі «Інтернет» тощо.

Використання наукової інформації, ґрунтується на тому, що педагог, як і лікар, не має права на помилку у висвітленні питань здоров'я, прийнятті певних рішень, що пов'язані зі збереженням, зміцненням та лікуванням дитячого організму. Некомпетентність учителя у питаннях здоров'язбереження учнів може призвести до труднощів, які вимагатимуть від учасників навчально-виховного процесу додаткових сил, часу та ін. Саме тому в процесі підготовки майбутніх вчителів початкових класів до вирішення на практиці питань збереження здоров'я молодших школярів перед викладачами постає відповідальне завдання щодо забезпечення студентів науково обґрунтованими знаннями.

Наукова інформація є результатом науково-теоретичної та дослідно-експериментальної діяльності вчених у галузі анатомії, фізіології, медицини, генетики, дефектології, валеології, психології, гуманітарних та суспільних наук, фізичної культури. Тому наукова інформація, яка використовується у навчально-виховному процесі підготовки студентів спеціальності «Початкова освіта» повинна:

- посісти вагоме місце у системі підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності, залучаючи при цьому здоров'язбережувальні можливості дисциплін природничо-наукового, соціально-гуманітарного циклів та циклу професійно-практичної підготовки;

- сприяти розгортанню в студентській аудиторії дослідницької діяльності, активного обговорення та пізнання важливих закономірностей росту, розвитку та збереження здоров'я дітей; дослідження шкільних факторів ризику;

- бути пріоритетною під час навчально-виховного процесу у початковій школі, готувати студентів до активного використання результатів досліджень сучасних учених у сфері здоров'язбережувального виховання дітей молодшого шкільного віку;

- мати посилення на різні джерела, що передбачає безпосередню участь викладачів та студентів у проведенні наукових спостережень, дослідницьких бесід, експериментальної роботи в школі.

Активне використання наукової інформації, яка відображає сучасні розвідки проблеми здоров'язбережувальної освіти і виховання молодших школярів, дозволить викликати у майбутніх учителів початкових класів інтерес до цієї проблеми, постійно відстежувати інноваційні підходи та здобутки вчених щодо забезпечення здоров'я дітей та створення відповідних умов для їх фізичного, психічного, духовного та соціального розвитку.

Використання художньої інформації вимагає від учителя початкових класів, організуючи здоров'язбережувальне виховання учнів, спиратися не лише на знання, переконання та погляди а й на почуття, які дозволяють емоційно реагувати на ситуації, пов'язані зі здоров'ям учнів, сприймати їх настрій, духовний та психологічний стан. Для залучення майбутніх учителів початкових класів до процесу освоєння емоційно-чуттєвого досвіду доцільно використовувати художню інформацію, яка передається засобами кіномистецтва, літератури, музики, живопису, фотомистецтва. У зв'язку з цим доречно вживати у навчально-виховному процесі художні твори, яскраві за своїм емоційним змістом художньо-естетичні рішення, зразки фольклорного мистецтва, які пропагандують здоров'я та висвітлюють можливості його зміцнення.

У ході професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів до здоров'язбережувального виховання в якості прикладу та з метою розкриття методики роботи з учнями викладачам корисно звертатися до усної народної творчості, художньої літератури, історичних фактів, у яких описується здоровий спосіб життя представників народу. Яскравим прикладом сюжетного здоров'язбережувального впливу можна вважати українські народні казки, де описуються такі властивості, як сила, добро, працьовитість, розум, краса. Позитивні вчинки приносять користь людині у казках, а в житті дитина розвиває свої можливості, щоб мати перевагу над злом, лінню, поводитися як ті герої, про яких вона уважно слухала або з інтересом читала. У казках «Про легіня, який повернув людям сонце, місяць і зорі», «про Івана-Богатиря» діти відчують фізичну силу героя у її проявах; у казці «Сонце, мороз і вітер» постає у своїй красі казкова екологічна етика. Використання художньої інформації у навчальному процесі вищої педагогічної школи має певні особливості. Вони пов'язані з тим, що студенти повинні бути підготовленими до сприймання, оцінки та інтерпретації художніх творів.

Оптимальне залучення художньої інформації у процесі підготовки майбутніх учителів до здоров'язбережувального виховання учнів передбачає дотримання наступних вимог:

- використовуватися як активний засіб впливу на свідомість, знання і почуття студентів і не виконувати лише функції супроводу чи доповнення інших видів та форм передачі необхідного досвіду;

- створювати особливу атмосферу сприймання, що дозволяє ефективно використовувати наявний емоційно-чуттєвий потенціал мистецтва;

- мати модифікації, які по-особливому передають емоційно-чуттєвий стан людини. Саме тому в навчально-виховному процесі на спеціальності початкової освіти важливо широко залучати можливості різних видів мистецтва та художньої народної творчості тощо;

– не надавати готових рецептів та рекомендацій, проте спрямовувати почуття та думки майбутніх учителів до найбільш оптимальних та гуманістичних напрямів розв'язання проблеми збереження здоров'я.

У системі вищої педагогічної освіти художню інформацію слід активно застосовувати як засіб стимулювання позитивної мотивації студентів до процесу здоров'язбережувального виховання учнів. Використовуючи у навчально-виховному процесі яскраві зразки художньо-естетичної культури, викладачі таким чином збагачують емоційно-чуттєвий тезаурус студентів, закладають важливу основу для їх подальшої роботи з дітьми, сповненої яскравих почуттів, глибоких роздумів, системних уявлень щодо можливостей збереження та зміцнення здоров'я.

Четверта педагогічна умова «організаційно-методична підготовка майбутніх учителів початкових класів до здоров'язбережувального виховання учнів» зумовлена тим, що вчитель початкових класів є носієм ідеї збереження та зміцнення здоров'я дітей, формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя. Невід'ємною функцією даного процесу є втілення цієї ідеї на практиці, широке використання наявних можливостей навчально-виховного процесу початкової школи для ефективного й послідовного розв'язання питань здоров'язбереження школярів. Відтак виникає потреба у послідовному й цілеспрямованому забезпеченні цих питань, спрямуванні педагогічних зусиль викладачів вищої школи на оволодіння майбутніми учителями необхідними способами здоров'язбережувальної діяльності. До таких способів відносимо: пізнавальні, практичні та культуротворчі.

Пізнавальний спосіб здоров'язбережувальної діяльності полягає у використанні різних можливостей, й передусім, освітньо-виховного потенціалу навчальних дисциплін «Основи здоров'я», «Природознавство», «Фізична культура» та інших дисциплін, передбачених навчальним планом початкової школи. При підготовці майбутніх учителів початкових класів до здоров'язбережувального виховання учнів до необхідних пізнавальних способів здоров'язбережувальної діяльності відносимо:

- здійснення здоров'язбережувального виховання молодших школярів на заняттях з основ здоров'я, фізичної культури;
- вплив на здоров'язбережувальне почуття учнів 1-4 класів засобами таких навчальних дисциплін як природознавство, музичне виховання, образотворче мистецтво та ін.;
- вирішення питань здоров'язбережувальної освіти та виховання учнів початкових класів під час проведення позакласних форм роботи;
- надання консультативної допомоги з питань здоров'я у процесі індивідуальної роботи з учнями класу;
- проведення просвітницької діяльності з питань збереження здоров'я в класному колективі шляхом залучення дітей до читання валеоспрямованої літератури, перегляду відеофільмів, використання наочних засобів тощо.

Використовуючи зазначені способи здоров'язбережувальної діяльності, майбутні вчителі початкових класів отримують можливість активно впливати на здоров'язбережувальну свідомість дітей, широко залучаючи такі форми роботи, як: бесіди, розповіді вчителя, використання підручників, ілюстрацій, плакатів, слухання й аналіз оповідань, словникову роботу, роботу в зошиті з основ здоров'я та ін.

Завдання щодо процесу оволодіння практичними способами здоров'язбережувальної діяльності пов'язане з безпосереднім впливом учителя на здоров'я учнів, створення для цього життєво важливих умов, педагогічних ситуацій, спрямованих на практичне вирішення вказаної проблеми. Загальновідомо, що позитивний вплив на здоров'язбережувальне виховання учнів здійснюють такі форми і методи практичної роботи, як: організація в класі

змагань, залучення дітей до інсценізації казок та оповідань здоров'язбережувальної спрямованості, роздумів над окремими питаннями здоров'я, проведення з дітьми рухливих ігор, моделювання та вирішення небезпечних для здоров'я ситуацій та інше. Майбутньому вчителю початкових класів потрібно опанувати низку практичних способів здоров'язбережувальної діяльності. Серед них можна виділити такі, як:

- створення в учнівському колективі атмосфери поваги та відповідального ставлення до здоров'я, його збереження та зміцнення;
- залучення учнів до масових, групових та індивідуальних форм роботи, які за своїм змістом покликані сприяти формуванню позитивної мотивації дітей на здоровий спосіб життя;
- стимулювання, підтримка ініціативи та інтересу дітей до занять фізичною культурою та спортом, участі у змаганнях і конкурсах, присвячених фізичному та психологічному самовдосконаленню;
- використання організаційних форм, педагогічних ситуацій, які б дозволяли підтримувати на належному рівні стан здоров'я учнів, оптимізувати їх самопочуття, викликали бажання активно вирішувати життєво важливі питання (харчування, особистої гігієни та ін.);
- здійснення постійних спостережень та контролю за станом здоров'я учнів, проведення профілактичних та превентивних заходів щодо забезпечення здоров'я дітей, запобігання шкідливих звичок³⁸¹

При організації здоров'язбережувального процесу в школі учитель повинен володіти культуротворчими способами здоров'язбережувальної діяльності, а саме: організація художньо-творчої діяльності, творчих хвилюнок, виставок, експозицій малюнків, фотографій, написаних дітьми казок, оповідань здоров'язбережувального змісту. Молодші школярі виявляють ініціативу у збиранні, колекціонуванні та оформленні матеріалів, листівок, марок, в яких присутня тема сили і краси людини, її мужності й витривалості, спритності й наполегливості, фізичної досконалості. Ураховуючи значення такого підходу, виявляється доцільним оволодіння студентами спеціальності «Початкова освіта» такими культуротворчими способами здоров'язбережувальної діяльності, як:

- ініціювання та підтримка художньо-творчої діяльності учнів, присвяченої питанням здорового способу життя;
- використання в роботі з молодшими школярами етнокультурного досвіду, в якому передається ставлення українського народу до здоров'я як життєво важливої цінності;
- звернення до здоров'яспрямованих можливостей різних видів мистецтва (музичного, образотворчого, літератури та ін.) з метою збагачення особистісного досвіду дітей щодо сприймання краси фізичної, психічної та духовної складової здоров'я людини;
- налагодження постійно діючих та періодичних експозицій творчих робіт учнів, присвячених темі здоров'я та його зміцнення;
- утвердження у свідомості учнів художньо-естетичного ідеалу досконалої людини, здатної на красиві дії та вчинки.

Отже, визначені нами педагогічні умови спрямовані на підвищення ефективної підготовки майбутніх учителів початкових класів до здоров'язбережувального виховання учнів, вони передбачають упровадження системного підходу, який акумулює увагу на проблемі фізичного, психічного, духовного та соціального здоров'я дітей молодшого шкільного віку. Теоретично обґрунтовані педагогічні умови підготовки майбутніх учителів

³⁸¹ Formation of health of schoolchildren in conditions of educational institution: Materials of the regional scientific-practical. Conf. / Sumy State. A. S. Makarenko Pedagogical University; Department of Public Health of Sumy Regional State Administration; Gymnasium № 1 in Sumy / O. I. Smian (Ed.) – Sumy: SS Makarenko SSU. – 2004. – 132 p.

початкових класів до здоров'язбережувального виховання учнів дозволять отримувати позитивні результати у вирішенні досліджуваної проблеми шляхом здійснення заходів інформаційного та організаційно-методичного характеру. Подальше вивчення питання вбачаємо у визначенні його теоретичних і методологічних основ у процесі підготовки вчителів початкових класів до збереження здоров'я молодших школярів.

Література:

1. Philosophical Encyclopedic Dictionary / [Chap. edition: L. F. Ilyichev, P. N. Fedoseev, S. M. Kovalev, V. G. Panov]. – M.: Owl. Encycl., 1983. – 840 p.
2. A large explanatory dictionary of modern Ukrainian / text. and heads. ed. V. T. Stork. – K.; Irpin: VTF-Perun, 2009. – 1736 p.
3. Gurova R. G. Socio-pedagogical research and modernity / R. G. Gurov // Sov. Pedagogy. – 1989. – № 2. – p. 79-86.
4. Fedorova, O. F. Some issues of student activation in the process of theoretical and industrial training / O. F. Fedorova. – M.: High School. – 1970. – 301 p.
5. V. M. Manko Didactic conditions of formation of students of professional-cognitive interest in special disciplines / V. M. Manko // Socialization of personality: Coll. Sciences. National Pedagogical University. M. Drahomanov. – K.: Logos. – 2000. – Vip. 2, pp. 153-161.
6. Golubova G. V. Pedagogical Conditions for Students Gift Development [Electronic resource] / Golubova G. V. – Access mode: [http://www.rusnauka.com/9_NND_2012 / Pedagogica / 2_105345.doc.htm](http://www.rusnauka.com/9_NND_2012/Pedagogica/2_105345.doc.htm).
7. The concept of national education // Education. – 1996. – August 7.
8. Melnyk I. M. etc. Axiological Aspect of Technology of Healthy Lifestyle of Younger Students / I. M Melnyk, Z. Sievers, O. Kononko, E. Belkin, etc. // Modern technologies of education in elementary education: Mater. All-Ukrainian. Research Practice Conf. (April 13-14, 2006). – K.: KMPU. B. Grinchenko, 2006, pp. 105-108.
9. Alexyuk A. M. and others. Organization of independent work of students in the conditions of intensification of training: textbook. tool. / A. M. Aleksyuk, A. A. Aurzanain, P. I. Podkasysty, V. A. Kozakov and others. – K.: ISDO, 1993. – 336 p.
10. The concept of forming positive motivation for healthy lifestyle in children and young people. Approved by the order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 605 of July 21, 2004 // Headmaster. – 2004. – № 40. – P. 23-29.
11. Kondratyuk S. M. Program of elective subject discipline Health saving technologies of education in elementary school: educational-methodical complex / S. M. Kondratyuk. – Sums of the Makarenko SSU, 2014. – 117 p.
12. Formation of health of schoolchildren in conditions of educational institution: Materials of the regional scientific-practical. Conf. / Sumy State. A. S. Makarenko Pedagogical University; Department of Public Health of Sumy Regional State Administration; Gymnasium № 1 in Sumy / O. I. Smian (Ed.) – Sumy: SS Makarenko SSU. – 2004. – 132 p.